folklor/edebiyat, cilt:21, sayı:84, 2015/4

DİVANU LÛGATİ'T-TÜRK'ÜN İZİNDE EN ESKİ KIBRIS TÜRK ATASÖZLERİ

Gürkan Gümüşatam[1]

Kıbrıs'ta Türk hâkimiyeti II. Selim'in 1571 yılında Kıbrıs'ı fethiyle başlar. Fethin hemen ardından çıkarılan sürgün fermanıyla Anadolu'dan Kıbrıs'a belli aralıklarla Türk nüfus yerleştirilir. Eldeki kayıtlara göre 1572 yılında başlayan ilk yerleştirmeler Karaman'dan itibaren güney bölgeleri, kuzeydeyse Bozok (Yozgat)'tandır (Köktemir 1957: 94). Karaman, İçel, Bozok, Alanya, Antalya, Kadirli, Uşak, Manavgat, Selendi, Mamuriye, Karataş ve Köseli, Şamlu, Karahıncılı, Eskiyörük, Köseoğlu, Sıhlı, Partalı, Çıplaklı, Gediklü, Toslaklı, Cerit, Saçıkara aşiretleriyle (Köktemir 1957: 94) onların ardından 17. yüzyılın sonuna kadar göç edenler sayesinde Türk kültürü, örf ve adetleri Kıbrıs'a taşınmış olur. İncelemeye konu olan Kıbrıs Türk atasözleri de bu süreçte göç eden nüfusun taşıdığı ortak mirasın ürünüdür. Kökeni Orta Asya sözlü kültürüne dayanmaktadır.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı sözcük bilimi çerçevesinde Kıbrıs Türk söz varlığının bir parçası olan yerel atasözlerini DLT'deki savlarla karşılaştırmaktır. Bilindiği gibi sözcük bilimi, bir dilin sözcüklerini, türetmede görev alan biçim birimlerini, birleşik sözcük, atasözü, deyim, kalıplaşmış söz gibi ögelerini inceleyen, bu ögelerin kökenlerini, oluşumlarını araştırarak biçim ve anlam açısından gelişmelerini saptamaya çalışan bilim dalıdır (Aksan 1990: 15). Bu açıdan atasözlerini ele almak için en elverişli yol, sözcük bilimin yöntem ve ilkeleridir.

Atasözleri belirlerlenirken DLT'ten hareket edilmiş, Kıbrıs Türk ağızlarında kullanımı devam eden örnekler üzerinde yoğunlaşılmıştır. Bu maksatla, Kıbrıs Türk söz varlığı üzerine yapılan derleme ve sözlük çalışmaları taranarak veriler elde edilmiştir.

1 Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
El-mek:ggumusatam@ciu.edu.tr.

Genel olarak dilde, özel olarak da Kıbrıs'ta ölçünlü dilden ayrı atasözlerinin bulunması doğal bir sürecin sonucudur. Zira atasözleri ait olduğu bölgenin dil özelliklerine göre değişebilir, mahalli özellikler kazanabilir (Sakaoğlu 1997: 261-268). Bir bölümü hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılır, bir bölümü de unutulup gider (Aksan 2004: 33).

Bugüne ulaşabilen atasözleri sözlü kültürün ürünü olup sonradan kayda alınmıştır. Kıbrıs Türk atasözleri de nesiller boyu dilden dile aktarılmış ve günümüzde önemli bir bölümü kayıt altına alınmıştır. Ancak, bugüne ulaşan atasözlerinin süreçte uğradığı değişimi izlemek güçtür. Bu noktada, İslamiyet öncesi sözlü Türk kültürünün önemli kaynaklarından DLT büyük bir boşluğu doldurmaktadır. DLT'deki savlarsa yalnızca yazıldığı döneme değil çok öncesine ait söz varlığını da içermektedir. Başka deyişle Kâşgarlı'nın eserinde verdiği savların kaynağı Orta Asya sözlü kültürüne kadar uzanmaktadır. Bu nedenle de Kıbrıs Türk atasözlerinin kökenlerini DLT'de arama yoluna gidilmiştir.

I. İslamiyet Öncesi Dönem ve Dîvânu Lügâti't-Türk'te Savlar

Türk yaşayışının, Türk dilinin en eski ürünlerinden olan savlar, uzun deneyimler sonucu varılan hükümleri, yaşanmışlıkları içerirler. Uzun birikimler, gözlemler neticesinde kazanılmış yargılarla bugüne kılavuzluk yaparlar. Toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtırlar (Aksan 2004: 33). Bir eğitim aracı olan atasözleri, millet hafızasında kalıplaşıp tekrar yoluyla nesilden nesile aktarılır (Alkaya 2006: 90). İzleri asırlar öncesine kadar gider.

Türk savlarının yazılı ilk kaynakları Köktürk Kitabeleri olup bu yazıtlar Türk tefekkürünün canlı birer şahididir (Tekin 2003: 20-23). Uygur dönemine ait birçok yazıtta da yine atasözlerine rastlamak mümkündür (Sertkaya 1983: 275-291).

Türkçenin ilk büyük sözlüğü, grameri ve Türk kültürünün, folklorunun en büyük belgelerinden olan DLT'de Kâşgarlı, atasözü karşılığında 'saw' terimini kullanmıştır[2]. Aynı dönemde kaleme alınan Kutadgu Bilig'de İslâmiyetin etkisiyle *'mesel'* sözü tercih edilir. Daha sonraki dönemlerdeyse *mesel* yanında *darb-ı mesel, durûb-ı emsâl* vb. adlandırmalara rastlamak mümkündür. Bugün Oğuz Grubu yazı dillerinde aynı kavram için atasözü, atalar sözü, atasözleri, atalar sözleri gibi terimlerle beraber, halk dilinde türlü adlar olduğu bilinmektedir (Hasan 1997: 6).

DLT'deki savlar üzerinde ilk araştırmayı Abdulahad Nuri yapmıştır. Onun bu incelemesini Brockelmann ve Necip Asım'ın incelemeleri takip eder (Nazlı 2010: 380). 1944 yılındaysa Ferit Birtek DLT'den derlediği deyimleri konu alanlarına göre tasnifledikten sonra onları dil bilgisi özelliklerine göre inceler (1944). Böylelikle DLT'deki savlar, ilk kez Birtek tarafından bütünlüklü olarak ele alınmış olur. DLT'deki savlar üstüne son çalışma Hatice Korkmaz'a aittir. Korkmaz bu incelemesinde DLT'den belirlediği savları anlam bilimi özelliklerine göre değerlendirmiştir (Korkmaz 2007).

DLT'den derlediği savları kavram alanlarına göre bir dizinde toplayan Birtek, toplamda 291 atasözünü sıralar. Bu sayı Brockelmann'da 264'tür. Brockelmann varyantları bir tarafa bırakarak bu sayıya ulaşır ve savları üç kısma ayırarak alfabetik biçimde sıralar (Birtek 1944: 11). Korkmaz ise yaptığı incelemeyle I. ciltte 164, II. ciltte 53 ve III. ciltte

2 Divan'da 'saw' *atalar sözü* (II. s. 20-6, III. s. 154-13, III. 441-20) dışında şu anlamlarla kaydedilmiştir: söz, haber, salık; mektup; risale; darbımesel; kıssa, hikâye, tarihsel şeyler; şan, şöhret (III. 154-16, 154-17, 154-18, 154-19, 154-20; III. s. 441-21; III. 43-20).

103 olmak üzere 320 sav bulur. Ancak, bunların üç tanesi üç kez, yirmi bir tanesi de iki kez tekrar edildiğinden DLT'de 293 sav olduğunu bildirir (Korkmaz 2007: 266-267). Birtek savları otuz, Korkmaz ise doksan yedi konu başlığı altında tasniflemektedir. Bu tasnifler DLT'deki savların konu çeşitliliği açısından zenginliğini göstermektedir. Dil, söz, iyilik, insanlık, sağlık, kurnazlık, hile, kadın, başkanlık, egemenlik, yönetim vb. bu araştırmacıların sıraladığı kavram alanlarından sadece birkaçıdır.

II. Bugünkü Türk Dünyası Söz Varlığında Atasözleri

Atasözleri Türk toplulukları arasında değişik adlarla varlığını korumaktadır. Kimi birkaç ses değişmesi, kimi de sözcük değişmeleriyle günümüze kadar gelmiştir. İslamiyet öncesinin sözlü ürünlerine dayanan bu söz varlığı Türk ulusunun ortak dil ve kültür mirası olmuştur. DLT'deki şu atasözlerinin bugünkü Türk halkları arasında kullanımı ortak kültürün ürünü olduklarının delilidir:

DLT: *Birin birin miŋ bolur, tama tama köl bolur.* (III. 360, 10)
Türkiye: *Damlaya damlaya göl olur…*
Kıbrıs: *Damla damla göl olur, düşman gözü kôr olur. / Damlaya damlaya göl olur, damlacığından sel olur.*
Makedonya ve Kosova Türkleri: *Damlaya damlaya col olur, damlacikten sel olur.* **Azerbaycan:** *Dama dama göl olur, dada dada heç olur.*
Kazakistan: *Tama tama köl balar…*

Bir diğer örnek de şöyledir:

DLT: *Kişi sözleşü yılkı yıdhlaşu.* (III. 104, 17)
Türkiye: *İnsan söyleşe söyleşe / konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa.*
Kıbrıs: *İnsannar àonuşaraà hayvannar koklaşaraà (ağnaşır).*
Kırım Tatarları: *Atlar kişneşip tanışır, insanlar söyleşip.*
Kırgız: *Adem söleşköngö, jılkı kaşınışkança.*
Azerbaycan: *At yèrimekle, insane bilmekle…* (Ölmez 2008: 535)

III. Kıbrıs Türk Kültüründe Atasözleri ve Kıbrıs Türk Atasözleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kıbrıs Türkleri atasözü karşılığında "mesel" terimini kullanmıştır. Bu söz halk arasında dört ayrı anlamda kullanılmaktadır: 1. *Örnek alınacak söz ya da kısa öykü*. 2. *Örnek alınacak söz*. 3. *Eğitici öykü ya da masal*. 4. *Boş ve yalan söz.* (Hakeri 2003: 215). Hakeri'nin verdiği bilgiden halkın aynı terimi hem masal, hikâye gibi halk anlatıları hem de atasözü için kullandığını anlıyoruz. Ancak, aynı terimin atasözünün içeriğiyle çakışacak şekilde *boş ve yalan söz* karşılığı kullanımı düşündürücüdür.

Kıbrıs Türk atasözleri; derlemeler, bir sözlük çalışması ve birkaç inceleme dışında etraflıca değerlendirilmemiş, kaynakları araştırılmamıştır. Derleme çalışmalarının büyük bölümü amatörce yapılmış, araştırmacıların kendi yörelerini, köylerini vb. tanıtmaya yöneliktir. Çalışmaların bir bölümüyse Türkiye'de yükseköğrenime giden Kıbrıslı öğrenciler tarafından yapılan bitirme tezleri veya bu tezlerdeki bölümlerden ibarettir[23]. Ancak bu çalışmalarda atasözü ve deyim kavramının sınırları çizilemediği gibi, derlenen malzemenin bir kısmı değiştirilerek bozulmuştur. Yapılan hataların bir bölümü derlenen ata-

3 Söz konusu çalışmaların bibliyografyası için bk. (Gülensoy vd. 2003: 141-146).

sözlerini ölçünlü dile yaklaştırma gayesinden, bir bölümü de malzemenin doğru şekilde dizilememesinden kaynaklanmıştır. Bazen derlenen atasözlerinin deyimlerle bir ayrım gözetmeksizin birlikte sıralanması, bazen de hiçbir kurala bağlı kalınmaksızın gelişigüzel dizilmeleri, çalışmaların bilimsellikten uzak ve amatörce olduğunu doğrulamaktadır.

Derleyicinin derlediği malzemeyi standart dile yaklaştırması atasözünün karakteristik özelliklerinin kaybına yol açtığından hatalı bir tutumdur. O yüzden incelemeye alınan örneklerde Kıbrıs Türk ağızlarının özelliklerine ve dolayısıyla atasözlerinin özgün biçimine sadık kalınmıştır. Otantik özelliklere sadık kalınan bu örnekler sayesinde atasözlerinin kavram, fonetik, sentaks gibi ayırıcı inceliklerini görmek de mümkün olmuştur.

Derleme ağırlıklı çalışmalar dışında Kıbrıs Türk atasözleri, Gökçeoğlu tarafından bir sözlükte toparlanmış (1991-1997) ve araştırmacı buraya aldığı malzemeyi değerlendirme yazısıyla tanıtmıştır. Ancak, Gökçeoğlu sözlükte atasözüyle deyim kavramının sınırını çizememiş, diğer kalıp sözleri de atasözü veya deyim sanmıştır (Gümüşatam 2009: 487-491). Önceden sözlüğe yönelik yöntem sorunları üzerinde durulduğundan burada araştırmacının 207 tane atasözünü deyim başlığı altında verdiğini belirtmekle yetiniyoruz (Gümüşatam 2006: 20-28).

Son dönemlerde Gökçeoğlu, Kıbrıs Türk atasözlerini Azerbaycan Türklerinin atasözleriyle karşılaştırarak yeni bir sözlük çalışmasını da yayımlamıştır. Bu eserde de benzer yöntem hataları dikkat çekmektedir.

Kıbrıs Türk atasözlerinin bir bölümünün kökeni DLT'ye [Kıbrıs: Mandırada ovlaà dovsa, ovada otu biter; DLT: *Agılda oglak togsa arıkda otı öner* (Agılda oglak togsa arıkda otı öner)] dayanır. Kullanılanların bir bölümüyse Türkiye Türkçesinin ağızları ve Türk dünyasıyla ortaktır. Bir bölüm atasözüyse tamamen sahaya özgüdür.

IV. Kıbrıs Rumcasında Kullanılan Türk Atasözleri ve Deyimleri

Kıbrıs Türklerine has atasözlerinden hatta deyimlerden kimilerinin kaynağı Kıbrıs Rum atasözleridir. Aynı şekilde Kıbrıs Rumlarının kullandığı atasözlerinin bir bölümü de Kıbrıs Türklerinden alınmıştır. Bu türden alıp vermeler aynı coğrafyada yaşamanın doğal sonucudur. Aynı coğrafyada sürdürülen yaşam hem Kıbrıs Türklerinin hem Kıbrıs Rumlarının kültürlerinde birtakım etkileşimlere yol açmıştır. Kıbrıs Rumları ve Türklerince kullanılan *"Güçük Memed zamanı deyil!"* aynı coğrafyanın ürünü olup iki ayrı halkın birlikte kullandığı ortak zenginliklerdir.

Yukarıdaki örnek Kıbrıs Rumcasında Türkçedeki biçimiyle kullanılır. Ancak, kısmen çevrilerek veya doğrudan Rumcaya uydurulan atasözlerinin mevcut olduğunu "Memedi Memedi dudo dulya nöbedi/ Memedi Memedi bu işler nöbedi - Mehmet Mehmet bu işler (parayla değil) sırayla" örneğiyle görmek de mümkündür. Aynı durum Kıbrıs Türklerince kullanılan atasözleri için de *'Agon da lali, ettheli guççan da, helin luvin'* vb. geçerlidir. Kıbrıs Rumlarınca kullanılan bir atasözü kısmen alınmış ya da Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. Dil ilişkileri sonucu iki halk arasında ortak atasözleri, deyimler kullanıldığı gibi, başka nedenlerle de benzer örneklerin varlığına rastlanabilmektedir. Her millette aynı anlamı veren birtakım atasözleri bulunmaktadır. Bu durum atasözlerinin kültürel ilişkiler sonucu bir kültürden diğer kültüre geçtiğini gösterdiği gibi, farklı milletler arasındaki düşünce ve tutumların da ortak nitelikler taşıyabileceğinin delilidir (Alkaya 2006: 90).

DLT'den bugüne ulaşabilen ve Kıbrıs Türkleri vasıtasıyla Kıbrıs Rum kültürüne de geçen şu örnek Türk milletinin uzağı ne kadar net görebildiğine canlı bir tanıktır:

DLT: *İki kaçnğar başı bir eşeçre pışmas.* (III. 382, 1) / *Koş kılıç kınka sıgmas*: Çifte kılıç bir kına sığmaz. (I. 359, 4)

Kıbrıs Türkleri: *Bir fese iki baş sığmaz*.

Kıbrıs Rumları: *Enan fesin hgo cefayla eh hori*. (Bir fese iki baş sığmaz)

V. Divân'daki Savlarla Kıbrıs Türk Atasözleri Arasındaki İlişkiler

Divân'daki savlarda olduğu gibi, Kıbrıs Türk atasözlerinde de tarım ve hayvancılıkla ilgili sözcükler göze çarpar. Söz varlığı açısından *harman, tarla, àaz, ördek, köv, ova, ot, ovlaà, mandıra, koş, tavuà, egmek, davar* gibi sözcükler Kıbrıs Türklerinin yaşamında tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin etkin şekilde sürdüğünü göstermektedir.

Kıbrıs Türklerinin bugüne kadar ulaşabilen, toplum yaşamını düzenlemeye *'İnsannar àonuşaraà hayvannar koklaşaraà ağnaşır.'*, kutsal ve yüce kabul edilenleri *'Ulu sözü diğnemeyen ulur.'*, tecrübeleri aktarmaya *'El ovlu hiylebazdır bilmez fendini, kime eylik edersaŋ ondan sakın gendiŋi.'*, inançları bildirmeye *'Mandırada ovlaà dovsa, ovada otu biter.'*, yol yordam göstermeye yönelik *'áaz gelecek yerden tavuğu acınmaz'*. atasözleri kalıcılık kazanmıştır.

DLT'de belirlenen kimi savların birden fazla şekli bulunur. Bunların bir bölümü savlardaki eş anlamlı/ yakın anlamlı sözcüklerin değişmeli kullanımı neticesinde doğmuştur. Kâşgarlı'nın değişik boylardan derlemeleri, daha o dönemde yöreden yöreye, boydan boya atasözlerinde çeşitlemelerin olduğunun göstergesidir. Muhakkak ki her devrin, her bölgenin kendine has güzellik ve zevk anlayışı bu çeşitliliği yaratmıştır. Aynı durum Kıbrıs Türk atasözlerinde de devam etmiştir. Ancak, değişmeler kalıplaşma sayesinde atasözlerinin bozulmasını, özgün biçimlerinden uzaklaşmasını önlemiştir:

DLT: *Ermegüke* ***bulıt yük*** *bolur.* (I. 138, 10) / *Ermegüke* ***eşik art*** *bolur.* (I. 42, 4)

Kıbrıs: *Tenbel eşşeyiŋ yükü ağır olur.*

DLT: ***Agılda*** *oglak togsa* ***arıkda*** *otı öner* (I. 65, 21)

Kıbrıs: ***Mandırada*** *ovlaà dovsa,* ***ovada*** *otu biter.*

Belirtilen sebepler dışında (nesilden nesile aktarılışında ve bölgeden bölgeye yayılışında ufak tefek farklılıklar), veciz ve kalıplaşmış ifadelerden dolayı atasözleri değişmeye elverişli değildir (Hasan 1997: 15). DLT'deki '*Kişi sözleşü, yılkı yıdhlaşu.* (III. 104, 17)' atasözünün Kıbrıs Türkleri ve Türk dünyasındaki ortak kullanımları bunun güzel bir örneğidir.

Kıbrıs Türk atasözlerinden bazıları DLT'deki savlarla paralel yapıya sahip olmasa dahi aynı anlam ve kavramı karşılamakta ve onlardan izler taşımaktadır. Böylelikle aynı kelimelerle olmasa bile, benzer düşünceleri ifadede, değer yargılarını aktarmada geçmişe sadık kalınmıştır:

DLT: *Yazın katıglansa kışın sewnür*. (III. 159, 11)

Kıbrıs: *Bol günüŋü dar geçir ki dar günüŋ de bol geçsin*.

DLT'deki savlarda görülen canlı, sanatlı anlatım Kıbrıs Türk atasözlerinde de sürer. Yaratılarında üslup kaygısı taşıyan atalarımız bu sayede atasözlerini bugüne kadar ulaştırmıştır. Öyküleyici anlatımın, diyalogların geçtiği atasözleri üslup kaygısının güzel ürünleridir:

DLT: *Yılan kendü egrisin bilmes tewi boynın egri ter.* (I. 127, 7)
Kıbrıs: *Gendi gözündeki merteği görmez da el gözündeki çöpü görür*.

DLT: *Muş yakrıka tegişmes, ayur kişi nenği yaraşmas*. (II. 105, 24)
Kıbrıs: *Kedi ciyere yetişemeyinca öf ne kokar der*.

DLT'deki atasözlerinin bozulmadan gelebilmesinde cinaslı söyleyişler, ölçü ve uyaklar, sözcük tekrarları da etkili olmuştur:

DLT: *Tünle yorıp kündüz* ***sewnür****, kiçigde ewlenip ulgadhu* ***sewnür****.* (III. 87,25)
Kıbrıs: *Erken àakan yo****l alır****, er evlenen dö****l alır****.*

DLT: *Aç ne y****imes****, tok ne t****imes*** (I. 79,4) (…yarım kafiye + redif / …yarım kafiye + redif) (5 + 5 duraklı hece düzeni)
Kıbrıs: *Aç insan kat****ıà isdemez****, uykusuz baş yasd****ıà isdemez****.* (…tam kafiye + redif / …tam kafiye + redif)

Belirlenen atasözlerinin genelinde bir hikmet, bir öğüt vardır. Bu yüzden de çoğu geniş zaman ve bildirme, birkaçı da emir kipiyle çekimlenmiştir. Dil ilişkileri sonucu söz dizimi değişen Kıbrıs ağızlarında, bu değişim genellikle atasözlerine yansımamıştır. Kaynağı DLT'de bulunabilen örneklerin kurallı cümle yapısını koruması, biçim ve anlam açısından kalıplaşmayla olmuştur.

'Ulu sözü diğnemeyen ulur. / İhdiyar lafı yabana atılmaz.' örneğinde yaşlılara ve onların sözlerine verilen değer bugüne kadar gelmiştir. Ancak, DLT'de savunulan kimi değer yargılarının Kıbrıs Türkleri arasında değiştiğini de gözlemlemek mümkündür. DLT'deki '*Kanığ kan birle yumas*.' savı Kıbrıs Türklerinde kullanılmaya devam etmekle beraber, aynı toplumun '*áan akıdmaà mayamızda var'* sözü karşıt bir dünya görüşünün ürünüdür. '*Tamu kapugın açar tawar.* (III. 234, 7)' savına karşın bugün Kıbrıs Türklerince paranın, mal ve mülkün değeri olmadığını bildiren *'Para bir pul, esvab bir çul, hatır olmalı*' atasözü de değişen bir anlayışın ürünüdür.

DLT'ten bugüne ulaşmış savlardan bir bölümü Kıbrıs Türklerince genişletilerek, bir bölümüyse kısaltılarak kullanılabilmektedir:

DLT: *Kurtga büdhik bilmes yerim tar ter.* (III. 259, 18)
Kıbrıs: ***Geline demişler ġağ oyna****, yenim dar demiş;* ***yenini bolardmışlar****, yerim dar demiş;* ***yerini bolardmışlar****, gönlüm dar demiş.*

DLT: *Arpasız at aşumas,* ***arkasız alp çerig sıyumas****.* (I. 123, 20)
Kıbrıs: *Aç ayı oyŋamaz.*

V. Atasözlerinin Oluşumunda Anlam Olayları

Divan'daki savların oluşumunda yer yer benzetme öğelerine rastlansa da deyim ve ad aktarmaları ağırlıktadır (Korkmaz 2007: 13). Anlatılmak istenen bir kavramın onunla

ilişkili başka bir kavramla anlatılması, başka deyişle parça bütün ilişkisi kurulması ad aktarmalarının temel ilkesidir (Aksan 1999: 69). İncelede belirlenen *'Etli tırnğanklı adhırmas.' = 'Ed dırŋaàdan ayrılmaz.'* atasözü bahsedilen türden bir anlam oluşumuyla meydana gelmiştir. *'İnsannar àonuşaraà hayvannar koklaşaraà ağnaşır. = Kişi sözleşü yılkı yıdhlaşu'; Beş barmağın beşi da bir deyildir. = Biş ernğek tüz ermes*.' ; '*Bir fese iki baş sığmaz. = Koş kılıç kınka sıgmas.'* yine ad aktarması yoluyla oluşan atasözlerinden birkaçıdır.

Genellikle deyimlerin oluşumunda ele alınan deyim aktarmaları atasözlerinin yapılanmasında da görev alabilir. Deyim aktarmaları, kavramlar arasındaki benzerliklerden yola çıkılarak birinin adlandırılmasında diğerinden yararlanma olgusudur. Kavramların adlandırılmasında anlatıma renk katan, soyut kavramlar için somutlaştırma yoluyla yeni anlatım yolları açan deyim aktarmaları, böylece dilin yaratıcılığını ortaya çıkarır (Subaşı 1988: 24). İnsandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, nesneler arasında aktarma ve somutlaştırma gibi türleri olan deyim aktarmalarının (Aksan 1999: 62-66) Divan'daki atasözlerinin oluşumunda etkili bir yol olduğu görülmektedir. Aynı durum Kıbrıs Türk atasözleri için de geçerlidir. Divan'daki '*Muş yakrıka tegişmes, ayur kişi nenği yaraşmas.'* savında insandan doğaya aktarma yapılmıştır. Bugün Kıbrıs Türklerinde *'Kedi ciyere yetişemeyinca öf ne kokar der.*' biçiminde varlığını sürdüren atasözünde aynı anlam yapılanması devam etmiştir. '*Örđek àaza bakaraà çadlar. Karga kazga ötgünse butı sınur'* örneğindeyse doğadan insana deyim aktarması yapılmıştır.

Deyim aktarmalarının bir çeşidi de somutlaştırmadır. Çok defa atasözlerinde anlatılmak istenen, görünen bir misalle karşılaştırılır, soyut kavramları anlatmak için somut varlıklar ve olaylardan yararlanılır (Hatiboğlu 1964: 470). '*Tenbel eşşeyiŋ yükü ağır olur. = Ermegüke bulıt yük bolur.'* atasözleri somutlaştırmanın güzel örneğidir.

Eş/yakın anlamlılık açısından Divan'da aynı kavramı karşılayan, aynı yargıyı bildiren birden fazla sav bulunur. Aynı durum bugünkü Kıbrıs Türk atasözlerinde de devam etmiştir:

DLT: ***a.*** *Tilkü öz yininge udhuz bolır.= Barçın yamağı barçınka, karış yamağı karışka.*

Kıbrıs: ***b.*** *Soyundan çegmeyen soysuz olur. = Aŋasına göre daŋası, eşeyiŋe göre sıpası.*

Çelişkilere, zıtlıklara rastladığımız Divan'da, her zaman mutlak doğrunun, genel geçer yargının olmayabileceğini anlıyoruz. Belirlediğimiz şu atasözleri arasında dünya görüşü açıkça çelişmektedir:

Tez:

DLT: *Tagığ ukrukın egmes. Tenğizni kaygıkın bügmes.* (I. 100, 17)

Kıbrıs: *Köpeg b.à yemeynan deŋiz muŋdar olmaz.*

Antitez:

DLT: *Bir toyın başı ağrısa kamuğ toyın başı agrımas.* (I. 274, 4)

Kıbrıs: *Urubaları bir sıçan yer da bütün sıçanlarda àabahad bulunur.*

DLT'ten bugüne ulaşabilen atasözlerinin bir bölümü Kıbrıs'ta anlam değişmelerine

uğramıştır. Bunun en güzel örneği Türkiye Türkçesinin ağızlarında da çeşitli varyantları bulunan *'Aç ayı oyŋamaz'* atasözüdür. Anlam başkalaşmasına uğrayan bu atasözünde DLT'ye göre anlamda belirgin bir daralma yaşandığı hemen söylenebilir.

VI. Kökleri DLT'teki Savlara Dayanan En Eski Kıbrıs Türk Atasözleri

Kıbrıs Türk atasözlerinin kökleri araştırılırken Birtek ve Korkmaz'ın DLT'den tespit ettikleri savlardan hareket edilmiştir. Aşağıda verilen sıralamada öncelikle atasözünün Kıbrıs ağızlarındaki varyantı/ varyantlarını italik yazıyla verilmiştir. Ardından atasözünün DLT'deki özgün biçimi, Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli, sonra da savın geçtiği cilt ve sayfa numaraları sıralanmıştır.

1. *Aç ayı oyŋamaz.* ~ Arpasız at aşumas, arkasız alp çerig sıyumas: Arpasız at aşamaz, arkasız alp çeriyi kıramaz. (At arpa yemezse yokuşu aşamaz, yiğit de kendisine yardım eden bulunmazsa savaş safını kırıp yaramaz. Bu sav işlerde yardımlaşmayı öğütler.) (I. 123, 20)
2. *Aç insan katıà isdemez, uykusuz baş yasdıà isdemez.* Aç ne yimes, tok ne times: Aç ne yemez, tok ne demez. (I. 79, 4)
3. *Adam olacaà çocuà b.kuŋdan bellidir.* ~ Boldaçı buzagu öküz ara belgülüğ: Olacak buzağı öküzler arasında bellidir. (I. 528, 17)
4. *Allah sevmediyi àuluna dırnak vermez.* ~ Süsegeb udhka tenğri münğüz bermes: Çok süsen öküze Allah boynuz vermez. (III. 364, 15)
5. *Başàasınıŋ ağzıynan egmek yeyen aç àalır. / El s.kiynan gerdeğe girilmez.* ~ Adhın kişi nenği neng sanmas: Başka kişinin malı mal sayılmaz. (I. 98, 22)
6. *Beş barmağın beşi da bir deyildir.* ~ Biş ernğek tüz ermes: Beş parmak bir olmaz. (I. 121, 8)
7. *Bir davardan bir posd çıkar.* ~ Bir tilkü terisin ikile soymas: Bir tilki derisi iki kez yüzülmez. (III. 244, 20)
8. *Bir fese iki baş sığmaz.* ~ İki kaçnğar başı bir eşeçre pışmas: İki koç başı bir tencerede pişmez. (III. 382, 1) / Koş kılıç kınka sıgmas: Çifte kılıç bir kına sığmaz. (Bu sav, bir iş için uğraşan veya bir kızı isteyen iki adam için söylenir. (I. 359, 4)
9. *Bir, bir daha biŋ olur.* ~ Birin birin minğ bolur, tama tama köl bolur: Bir bir daha bin olur; damlaya damlaya göl olur. (III. 360, 10)
10. *Bol günüŋü dar geçir ki dar günüŋ de bol geçsin.* ~ Yazın katıglansa kışın sewnür: Yazın çalışan kışın sevinir. (III. 159, 11)
11. *Bükemediyiŋ bileyi öpeceŋ.* ~ Taşıg ısrumasa öpmiş kerek: İnsan, taşı ısıramazsa öpmesi gerek. (I. 163, 18)
12. *Cinsi cinsine; soyu sopuna çeker. /Aŋasına göre daŋası, eşeyiŋe göre sıpası. / Katranı àaynadsaŋ olmaz şeker, herkes gendi cinsine çeker.* ~ Barçın yamağı barçınka, karış yamağı karışka: İpekli yaması ipekliye, yünlü yaması yünlüye. Bu atasözü, cinsi cinsine çeker denecek yerde kullanılır. (III. 28, 16) / Sögüt sölinğe, kadhınğ kasınğa: Söğüt tazeliğine, kayın katılığına (Bu atasözü aslına çeken her şey için söylenir). (I. 356, 20)

13. *Damla damla göl olur, düşman gözü kôr olur. / Damlaya damlaya göl olur, damlacığından sel olur.* ~ Birin birin miŋ bolur, tama tama köl bolur: Bir bir daha bin olur; damlaya damlaya göl olur. (III. 360, 10)
14. *Deligli boncuà yerde àalmaz.* ~ Ötlüg yinçü yirde kalmas: Delikli inci yerde kalmaz. (III. 30, 17)
15. *Dereyi görmeden (/görmedikça) paçayı suvama.* ~ Suw körmekinçe etük tartma: Su görmedikçe pabuç çıkarma. (III. 426, 15)
16. *Deve silkinse eşeğe yüg çıkar.* ~ Tewe silkinse eşekke yük çıkar: Deve silkinse eşeğe yük çıkar. (II. 246, 8)
17. *Ed dırŋaàdan ayrılmaz.* ~ Etli tırnğanklı adhırmas: Et tırnaktan ayrılmaz. (I. 177, 17)
18. *Elin yağlı loàmasından eliŋdeki àuru egmek eyidir. / Elden övün olmaz, olsa da vakdında bulunmaz.* ~ Yatnıŋ yağlığ tiküsinden öznüŋ kanlığ yudhruk yeğ: Yabancının yağlı lokmasından kendinin kanlı yumruğu daha iyidir. (III. 43, 2)
19. *El ovlu hiylebazdır bilmez fendini, kime eylik edersaŋ ondan sakın gendiŋi.* ~ Kul yagı, ıt böri: Kul düşman, it kurt. (Bu sav, kölenin sahibine vefasızlığını göstermek için kullanılır) (I. 336, 24)
20. *Erken àakan yol alır, er evlenen döl alır.* ~ Tünle yorıp kündüz sewnür, kiçigde ewlenip ulgadhu sewnür: İnsan geceleyin yürüyüp gündüz sevinir, küçüklüğünde evlenip büyüdüğünde sevinir. (III. 87, 25)
21. *Fena (dilli) àocadan dul àarı dahaydır.* ~ Yawlak tıllığ begden kerü yalnğus tul yeğ: Kötü dilli kocadan yalnız dul iyidir. (III. 133, 15)
22. *Feslikanıŋ sayesinde saġsı da su içer/ Feslikanıŋ yanı sıra eşşeg b.ku da su içer.* ~ Bugday katında sarkaç suwalur: Buğday yanında karamuk sulanır. Buğday sayesinde hindiba da su bulur. (III. 240, 7)
23. *áanı àanınan yumazlar suynan yurlar.* ~ Kanığ kan birle yumas: Kan kanla yunmaz. (III. 157, 20)
24. *áaz gelecek yerden tavuğu acınmaz.* ~ Kümüş künge ursa altun adhakın kelir: Gümüş güneşe konursa altın ona doğru yürüyerek gelir. (I. 165, 2)
25. *Gendi gözündeki merteği görmez da el gözündeki çöpü görür.* ~ Yılan kendü ergisin bilmes tewe boynın egri ter: Yılan kendi eğrisini bilmez, deve boynuna eğri der. (I. 127, 7)
26. *Gözden iraà olan, göŋülden iraà olur.* ~ Közden yırasa könğülden yeme yırar: Gözden yıransa gönülden de yıranır. (I. 123, 13)
27. *Gözü danede olan àuşuŋ ayağı tuzaàdan àurtulmaz.* ~ Kuş tuzakka menğ uçun ulunur: Kuş tuzağa tane için takılır. (III. 358, 24)
28. *Güçük işer, böyüg dayanır düşer.* ~ Oglan suw töker, ulug yanı sınur: Oğlan su döker, büyüğün yanı kırılır, ayağı kırılır. (II. 19, 16)
29. *Gün (/dünya) gelib geçici, insan göçücü. / İnsan bir àuş misali bir gün var bir gün yoà. / İnsan àuş misali böğün var yarın yoà. / Kimse dünyaya àazık çakamaz.* ~ Öd keçer kişi tuymas, yalnğuk oglı menğku kalmas: Zaman geçer kişi duymaz, insa-

noğlu bengi kalmaz. (I. 44, 18); Yalınğuk menğkü tirilmes, sınka kirüp kirü yanmas: İnsanoğlu bengi kalmaz, mezara girip geri dönmez. (III. 65, 1)

30. *İlan ilancıà dovurur, àurkudacıà deyil. / İlandan koşmar dovmaz.* ~ Muş oglı muyavu togar (II. 14, 18)/ Ata oglı ataç togar (II. 80, 12) / Buzdan suw tamar: Buzdan su damlar. Bu atasözü, huyu babasının huyuna benzeyen için kullanılır. (III. 123, 2)
31. *İnsannar àonuşaraà hayvannar koklaşaraà ağnaşır.* ~ Kişi sözleşü yılkı yıdhlaşu: Kişi sözleşir, hayvan koklaşır. (III. 104, 17)
32. *İnsanoğlu ayıbsız olmaz.* ~ Yalınğuk oglı munsuz bolmas: Adamoğlu kusursuz, dertsiz olmaz. (III. 141, 2)
33. *İrak yerin haberini kervan getirir.* ~ Yırak yer sawın arkış keldürür: Uzak yerin haberini kervan getirir. (I. 97, 14)
34. *İsdemediğiŋ od burnuŋda biter. / İsdemediğiŋ b.à burnuŋda tüter.* ~ Yılan yarpuzdın kaçar, kança barsa yarpuz utru kelür: Yılan yarpuzdan kaçar, nereye gitse yarpuz karşı gelir. (III. 39, 26)
35. *Kedi ciyere yetişemeyince öf ne kokar der.* ~ Muş yakrıka tegişmes, ayur kişi nenği yaraşmas: Kedi, asılı yağa erişemez, elin malı yaraşmaz der. (II. 105, 24)
36. *Koş ġaşınınca, çobanıŋ topuzuna sulanır. İlan başını yeyceğinde yola çıkar sürünür. / Eceli gelen köpeg cami duvarına işer. / áarınca başını yeyceyinde àanadlanır. / Yuva tükeneceyinde àarınca àanadlanır.* ~ Öldeçi sıçgan muş taşakı(n) kaşır: Ölecek sıçan kedinin hayasını kaşır. (I. 438, 14; III. 267, 18)
37. *Köpeg b.à yemeynan deŋiz muŋdar olmaz.* ~ Tagığ ukrukın egmes. Tenğizni kaygıkın bügmes: Uludağ kementle eğilmez, deniz kayıkla kapanmaz. (I. 100, 17)
38. *Mandırada ovlaà dovsa, ovada otu biter.* ~ Agılda oglak togsa arıkda otı öner: Ağılda oğlak doğsa ırmakta otu biter. (I. 65, 21)
39. *Ofaà kövüŋ ağası olacağıŋa, böyük kövüŋ köpeyi ol. / Ofaà yeriŋ padişahı olacağıŋa, böyük yeriŋ uşağı ol. / Eviŋböyüggçocuğu olacağıŋa, domuzuŋ güçüğü ol.* ~ Öküz adhakı bolğınça buzağu başı bolsa yeg: (Öküz ayağı olmaktansa buzağı başı olmak yeğdir. (I. 59, 17).
40. *Oynamaycaà gelinin yeri dar olur. / Geline demişler ġaġ oyna, yenim dar demiş; yenini bolardmışlar, yerim dar demiş; yerini bolardmışlar, gönlüm dar demiş.* ~ Kurtga büdhik bilmes yerim tar der: Kocakarı oynamasını bilmez yerim dar der. (III. 259, 18)
41. *Ördek àaza bakaraà çadlar.* ~ Karga kazga ötgünse butı sınur: Karga kaza öykünse ayağı kırılır. (I. 254, 20)
42. *Para her kapuyu açar. / Paranıŋ açamaycağı kapu yoàtur.* ~ Tamu kapugın açar tawar: Cehennem kapısını bile mal açar. (III. 234, 7)
43. *Perşembeniŋ gelişi çarşanbadan bellidir.* ~ Küz keligi yazın belgürür: Güzün gelişi yazın belirir. (II. 172, 3)
44. *Sarmusağıŋ seyreği sıkından eyidir.* ~ Konak başı sedhreki yig: Darı başının seyreği yeğdir. (I. 384, 12)
45. *Soyundan çegmeyen soysuz olur.* ~ Tilkü öz yininge udhuz bolır: Tilki öz inine ürerse

uyuz olur. (I. 54, 23)

46. *Su vermessa süd ver.* ~ Suw birmeske süt bir: Su vermezse süt ver. (III. 129,7) / Suw içürmesge süt ber: Su içirmeyene süt ver. (I. 218, 15)

47. *Tarlada ağnaşan harmanda àavàa edmez.* ~ Sabanda sandırış bolsa örtkünde irteş bolmas: Tarla ekilip sürülürken kavga olursa, harmanda çeç zamanında gürültü olmaz. (I. 402, 19)

48. *Teg barmağınan daş dutulmaz. / Bir eliŋ şamatası duyulmaz.* ~ Yalnğus kaz ötmes: Yalnız kaz ötmez. Bu atasözü, başkalarıyla yardımlaşma gerekliliğini anlatır. (III. 384, 7)

49. *Tenbel eşşeyiŋ yükü ağır olur.* ~ Ermegüke bulıt yük bolur: Tembele bulutun gölgesi bile yük olur. (I. 138, 10) / Ermegüke eşik art bolur: Tembele eşik yokuş olur. (I. 42, 4)

50. *Terzi gendi sökövüŋü dikemez.* ~ Neçe yitik biçek erse öz sapın yonumas: Ne kadar keskin bıçak olsa kendi sapını yontamaz. (Bu atasözü başkasının işini yapıp kendi işini beceremeyen için söylenir). (I. 384, 24)

51. *Ulu sözü diğnemeyen ulur. / İhdiyar lafı yabana atılmaz.* ~ Ulugnı uluglasa kut bulur: İnsan, uluyu ululasa kut bulur. İnsan büyük olana saygı gösterirse baht bulur. (I. 304, 16)

52. *Urubaları bir sıçan yer da bütün sıçanlarda àabahad bulunur.* ~ Bir toyın başı ağrısa kamuğ toyın başı agrımas: Bir toyun başı ağrısa bütün toyun başı ağrımış olmaz. (I. 274, 4)

Sonuç

Atasözleri, Türkçenin güzelliğini, anlatım zenginliğini ve çeşitliliğini, kavram dünyasının renkliliğini gösteren, anlatımı güçlendiren Türk ulusunun ortak malıdır. DLT'den bugüne varlığını sürdüren birçok atasözünün Türkçenin türlü lehçe ve ağızlarında varlığını devam ettirmesi bunun kanıtıdır. Bu bağlamda Kıbrıs Türklerince kullanılan atasözlerinin DLT'deki savlarla aynı kökten gelmesi veya onlarla ilişkili olmaları onların çok eskiden beri kullanıldığını ve Türk dünyası atasözlerinin ortak bir kaynaktan çıktığını kanıtlamaktadır.

Kıbrıs Türk atasözlerinin büyük kısmı bireyler arası ilişkilerin düzenlenmesine yöneliktir. Türk toplulukları arasında ortak değer yargıları olan, namus, dürüstlük, erdem, atalara saygı, sabır, iyi niyet, ahlâklı olma, adalet ve doğruluk, hak, yaşamdan ve olaylardan ders çıkarma, alçak gönüllülük gibi çok çeşitli konu ve içerik Kıbrıs Türk atasözlerinde vurgulanır. Kadın, aile ve çocuklar, evlilik ve sadakat; çiftçilik, köy yaşamı gibi değişik konular işlenir.

Kıbrıs Türklerince kullanılan atasözlerinin önemli bölümü Türk dünyasıyla ortaktır. Ancak, değişen coğrafyanın, asırların farklı yaşam koşulları, yeni atasözlerinin doğuşunu da hazırlamıştır. Dolayısıyla Kıbrıs Türklerinin kullandığı atasözlerinin bir bölümü sadece Ada'ya özgü, diğer Türk topluluklarında görülmeyen örneklerdir.

DLT'deki savların oluşumunda görülen anlam olayları Kıbrıs Türk atasözlerinde de kullanılmıştır. Buna karşılık tarihsel ve coğrafi değişimin yansımaları atasözlerinde anlam değişmelerini doğurmuştur. Kültür değişimi, değer yargılarında değişme ve çeliş-

kiler aynı toplumda birbirine zıt atasözlerini de yaratmıştır. Buna rağmen Kıbrıs Türk atasözleri Türk dünyasının atasözleriyle ortak bir kökten, ortak bir kaynaktan çıkmış ve bugün de, kimi değişmelere rağmen, Türk dünyasıyla ortak değerleri korumuştur.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan (1990), *Her Yönüyle Dil III*. Ankara,TDK.

_____ (1999), *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.

_____ (2004).*Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara, Engin Yayınevi.

Aksoy, Ömer Asım (1978), *Atasözleri* ve *Deyimler Sözlüğü I-II*, İstanbul, İnkılap Yay.

Alkaya, Ercan (2006), "Dil ve Söz Bağlamında Kırım Karay Türklerinin Atasözleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* I, 89-99.

Birtek, Ferit (1944). *En Eski Türk Savları*, Ankara, TDK.

Gökçeoğlu, Mustafa (1997), *Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.

Gözaydın, Nevzat (1992), "Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Değerlendirme)", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (S: 490), 329-331.

Gülensoy, Tuncer ve Ercan Aklaya(2003). *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*. Ankara, Akçağ.

Gümüşatam, Gürkan (2006), *Yapı ve Anlam Açısından Kıbrıs Türk Ağzında Deyimler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazimağusa, DAÜ.

_____ (2009). "Kıbrıs Ağzı Üzerine Hazırlanan Sözlükler ve Bu Sözlüklerdeki Yöntem Sorunları". *Turkish Studies* V:17: 481-504.

Hakeri, Bener Hakkı (2004), *Hakeri'nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü*, Lefkoşa, SAMTAY.

Hatiboğlu, Vecihe (1964), "Atasözleri ve Deyimler". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* XIII, 468-471.

Hasan, Hamdi (1997), *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, TDK.

İszlamoğlu, Mahmut (1994), "Dipkarpaz Rum Folklorunda Türk Folklor Unsurları", *Kıbrıs Türk Kültürü ve Sanatı*, 184-194.

Korkmaz, Hatice (2007), *Divanü Lûgati't-Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açıdan İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, Ondokuzmayıs Üniversitesi.

Kökdemir, Naci (1957), *Dünkü Bugünkü Kıbrıs*, Ankara, İstiklal Matbaası.

Mahmud El-Kâşgarî (1986). *Dîvânu Lugâati't-Türk I-II-II*. (hzl. Besim Atalay), Ankara, TDK.

Nazlı, Atiye (2010), "Dîvânu lugâti't-Türk'ten Günümüze Süzülen Atasözleri", *Akademik Sayfalar*.

Ölmez, Mehmet (2008), "Divanü Lügati't-Türk'teki Atasözleri", *Türk Dili Kâşgarlı Mahmud Özel Bölümü* (S: 683), 525-527.

Öztürk, Rıdvan (2009), *Kıbrıs Konuşuyor*. İstanbul, Kesit Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1997), "Dîvânu Lûgati't-Türk'teki Bazı Atasözleri Üzerine", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri.*

_____ 2005. *Dîvânu Lûgati't-Türk'te Türk Halk Edebiyatı (Ders Notları)*. Konya.

Sertkaya, Osman Fikri (1983), "Eski Türk Atasözleri Üzerine", *Şükrü Elçin Armağanı*, 275-291.

Subaşı, Leyla (1988). *Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi.

Tekin, Talat (2003). *Orhon Yazıtları: Köl Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk,* Ankara, TDK.

Türkay, Kaya (1983),"Kaşgarlı'dan Günümüze Gelen Atasözleri". *TDAY- Belleten*, 39-42.

Özet

Divanu Lûgati't-Türk'ün İzinde En Eski Kıbrıs Türk Atasözleri

Türk ulusunun ortak ürünü olan atasözleri, Türkçenin güzelliğini, anlatım zenginliğini ve çeşitliliğini, kavram dünyasının renkliliğini gösterir. Divanu Lugâti't-Türk'te (DLT) izlerini bulunabilen birçok atasözünün Türkçenin lehçe ve ağızlarında yaşaması ortak paylaşımın kanıtıdır. Bu bağlamda Kıbrıs Türklerince kullanılan atasözlerinin DLT'deki savlarla aynı kökten gelmesi veya onlarla ilişkili olmaları onların çok eskiden beri kullanıldığını ve Türk dünyası atasözlerinin ortak bir kaynaktan çıktığını bir kez daha kanıtlamaktadır.

Kıbrıs Türklerince kullanılan en eski atasözlerinin belirlenmeye çalışıldığı bu incelemede, atasözleri anlam özelliklerine, değişmelerine vb. göre değerlendirilmiş, en eski kaynakları bulunmaya çalışılmıştır. Bunun için de Kıbrıs Türk atasözleri DLT'deki savlarla karşılaştırılmış, ortak/ benzer olanlar eşleştirilmiştir. Böylece atasözlerinin coğrafi, tarihsel, sosyal, kültürel değişmelerden ne derece nasibini aldığı sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, Divanu Lûgati't-Türk, Kıbrıs Ağızları, Atasözleri, Dil İlişkileri.

Abstract

The Oldest Turkish Cypriot Proverbs In The Footsteps Of Divanu Lûgat't-Türk

Proverbs, Turkish beauty, richness and diversity of expression, the concept to the world, enhance expression of the common property of the Turkish nation. Divanu lûgati't-Türk has existed for so many kinds of dialects and dialects of Turkish proverb's survival is proof of that. Used in this context, Turkish Cypriot Proverbs on the Divanu lûgati't-Türk to be associated with them or their arguments come from the same root is used from time immemorial, and the Turkish world of proverbs proves once again that we came from a common source.

Turkish Cypriot trying to identify the oldest proverbs in this review, their semantic characteristics, and evaluated according to changes. For this, we compared the Turkish Cypriot proverbs on Divanu lûgati't-Türk arguments. Matched the common ones. Proverbs Thus, geographical, historical, social, cultural changes in the questioned to what extent that its share.

Keywords: Turkish Cypriot, Divanu Lûgati't-Türk, Turkish Cypriot Dialects, Proverbs, Language Contacts.